Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1,766 Կ. ՊՕԼԻՍ. 1902, ՅՈՒԼԻՍ 17—30 25 ԼՊԻՒԻԼ Ա՛Ե, 1320 — 17 ԹԻՄՈՒԶ 1318 ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Բիւզանդիոն

ՀԱՅԱՏԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ՀԱՄԱՐԱՆ ԲԱԺԱՆԵՒՄՆԵՐ
Քաղ. լսարանով 12 ղրչ.
ՏԱՐԵԿԱՆ " " 7 Մէճ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ 26 ֆր.
" վեցմ. 13 Մէճ. 9 ֆր.
ԱՆԳԼ. ԼԻՒՍ. 119 ղրչ. — 20 ՖՐ. ՀԱՅ
94 ½ ղրչ. — ԿԻՒՄԻՒՏ 55 ղրչ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵՒՄՆԵՐ
ՎԵՑԱՄՍԱԿԱՆ 6 Մէճ.
" 3 " 4 ½ "
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 20 ֆրանք
ՀԱՅԵՐԷ ԳՆՈՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ
Նայի պատմիչ ի. Գալաթիոյ եւ Գալաթիոյ հանուր:
Բոլոր գումարները՝ մեր կրոյ:

ԳԱԻԱՌԻ ԿԵԱՆՔԸ

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

ՁԷՅԹՈՒՆ, Ցլս. 3

Արական նախակրթարանին, աղջկանց վարժարանին եւ երկու ծաղկոցներուն (ծաղկոցները չորս են, բայց երկուքին, այն է՝ Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Սարգիսի ծաղկոցներուն աշակերտները ցրուած են մէկ—երկու ամիսէ ի վեր) տարեկան հարցաքննութիւնները կատարուեցան հետզհետէ Ցունիս ամսոյ վերջին երկու եօթնեակներուն մէջ։ Ներկայ կ'գտնուէին ուսանողաց ծնողք եւ կրթասէր անձինք ոմանք։ Նախակրթարանի ուսանողաց, մանաւանդ ե. եւ ընթացաւարտ կարգի աշակերտներուն, տաճկերէնի մէջ ունեցած հմտութիւնը քննելու համար յատուկ օր մը որոշուեցաւ, Ցնս. 21 ուրբաթ։ Ներկայ գտնուեցան վարժարանաց Հոգաբարձութեան Արժ. Նախագահն ու անդամները, Տ. Եզնիկ քահանան, քանի մը պարոցական չրջանաւարտք կամ կիսաւարտք, տեղական բարեխնամ կառավարութեան կողմէ քննիչ կարգուած դատարանի պաշ—քեաթիպ Մուհիէտտին եւ թաւրիւրթի—քեաթիպի Տուրան էֆ.ֆ., ևլն.։ Քննուեցան Տելեմաքի (թարգմանութիւն Բեաուվէ փաշայի), Կիւլէստանէի, Մուդաւվէլ Սարիքը Օսմանիի, Զիւպտէի Նահվը Օսմանիի եւ Մէճմուայի դասերը. աշակերտք չատ գոհացուցիչ կերպով կարդացին ու թարգմանեցին առաջարկուած հատուածները, եւ յաղողութեամբ պատասխանեցին իրենց ուղղուած բառագիտական, քերականական, վերլուծական եւ օրէնսգիտական զանազան հարցումներուն. նաեւ աղերսագրի նիւթ մը տրուեցաւ զոր անմիջապէս չարադրեցին առանձին առանձին, եւ որ նմանապէս չատ հաւնուեցաւ ու պահուեցաւ հանդիսին օրը կարդացուելու համար։

Քննութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ 28 Ցունիս Ուրբաթ օր. ներկայ էին Վահէ. Փաշտագած պէյը, առաքինազարդ Նայիպ էֆ.ն, ու կառավարական բոլոր պաշտօնեայք, Կարապետ Սրբազանը, Առաջն. Փոխանորդ Հայրը, քահանայք, բոլոր երեւելիք ու նաեւ առաւել թաղումներ մը խառնաղանձ հասարակութենէն, Հայ—Հռոմէականներէն՝ Հայր Ծովն. Վ. Գարէնփիլեան ևրեւելիք։ Տաճկ. և գաղղ. դասերը նոյնէն քննուեցան, այլ չատ թեթեւակի. ուսման և կրթութեան կարեւորութիւնը քարոզող, Վեհ. Սուլթանին կրթասէր ջանքերն ու անհամար երախիքը գերուսուցող, և Ն. Կ. Վեհափառութեան արեւչատութեան բարեմաղթութիւններ պարունակող այլ և այլ ճառեր արտասանուեցաւ աչակերտաց կողմէ, Հայ և Տաճկ. լեզուներով, և ես, այս տողերը գրողը, գրաւոր բանախօսութիւն մ'արտասանեցի՝ ուղղեալ առ ընթացաւարտս։ Դէյտագած Վահէ. Ա. Նահթաս էֆ. քանի մը խօսքերով գովեց աշակերտաց յառաջդիմութիւնները, ուրախութիւն յայտնեց իր մէջ այլոց Օսմաններէն լեզուի ուսուցման տրուած աւագ կարեւորութեան համար, դրուատեց ուսուցիչներուն ջանքն ու աշխատութիւնները, և վերջացուց բարեմաղթութեամբ վասն երկարութեան անքին կենաց Ն. Կ. Վեհափառութեան։ Ապա ստորագրեալս, ի դիմաց Տ. Սրկանեան Հօր, չնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր հանդիսականաց, կրկնեցի «Փառաւորմէ չօգ եալա» աղօթքը, որուն սրտագին ծափահարութեամբ պատասխանեցին բոլոր ներկայք։ Ցետոյ ներկայացուեցաւ Մուիէհի Հաճա Թիւկոը, տաճկ. լեզուաւ։ Ամէնէն ետքը կատարուեցաւ ազկանց վարժարանի ձեռագործներէն կազմակերպեալ վիճակահանութիւնը, ի նպաստ նոյն վարժարանի, և գոյացաւ 850 ղրչ.ի գումար մը։ Երգուած գպրոցական երգերուն կ'ընկերանար դաշնակի, ջութակի, քնարի միաբանութիւն մը։ Հանդէսս, ներկայացում ու վիճակահանութիւն տեւեցին 6 ժամ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՎԱՆԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԱՆ, Ցլս. 2

Անցեալ չաբաթ օր Լուսաւորչայ տօնին Լիմ Անապատի Վանահայրն եպիսկոպոսանալով դարձաւ էջմիածնէ, և այժմ Վան կ'գտնուի իր տեղապահութեան պաշտօնով։

*** Նոյն չաբաթ օր Ս. Գրիգորի վանուց տօնն ըլլալով, հազարի մօտ ուխտաւորներ հաւաքուեցան հոն, որոնցմէ ի նպաստ Որբանոցին 400 ղրչ. արդիւնք գոյացաւ։ Բայց ըստ իս, ժողովրդեան մը այս տեսակ անբարոյացուցիչ չռայլութիւնները չահագործողին ի նպաստ Որբանոցի մը անհարկի է եւ մեղադրելի, չարիք մը բարիքի համար գործածելու յուսի սկզբունքով։

*** Բոլոր ծխական վարժարանները ալ կատարեցին իրենց տարեկան հարցաքննութիւնները եղած արդիւնքներով և այժմ արձակուրդի մէջ են ուսուցիչները ու աշակերտները, արձակուրդ որ թերեւս նպաստաւոր ըլլայ ուսուցիչներուն ֆիզիքական տեսակէտով, իսկ աշակերտներուն չատ քիչ կամ ընդհակառակն բնաւ պիտի չնպաստէ, անոնց մեծ մասը փողոցային կեանքին մատնուած ըլլալուն համար անոգ ծնողաց թոյլտուութեամբ և անոգութեամբ։ Ըստ իս, Վանայ պէտ տեղի մը համար երկար արձակուրդներն անհարկի են թէ՛ ծխական և թէ՛ մասնաւոր դպրոցներու համար միանգամայն։

*** Ամերիկեան երկաթ դպրոցներու քննութիւնները ալ կատարուեցան իրենց արդիւնքներով։ Արական ճիւղին 16 չրջանաւարտներ եղան այս տարի, որոց ինն որքերէն էին և եօթն ցերեկութիլներէն։

*** Ամերիկեան «Փոսթ Կիճիւէյ» կոչուած ճիւղէն ալ 4 չրջանաւարտներ դուրս եկան, որոց արտասանած ճառարտաճառերը չատ գոհ թողուցին ունկնդիրները, գրուած ըլլալով քրիստոնէական ընդհանուր և մեր եկեղեցւոց պատմութեան, նաեւ քարոզելու կերպին ու Ս. Գրոց վրայ։ Ճառախօս պարոններն իրենց ճառերով հատատեցին դաս առած նիւթերնուն լաւ մարտած ըլլալը, որովհետեւ այս նիւթերու մասնագէտներն իրենց չուրջ գտնուած ուսուցչաց մէջ պակսելուն համար, անոնք յանձնուած էին Երամեան և Հացագործեան Համբարձում էֆ.ներու։ Վերջինս նորէն երժտեանի հին սաներէն ըլլալով, ուսումն առած է էջմիածնի Դէորգեան Ճեմարանի մէջ, եւ տարիէ մի վեր հոս կ'գբաղնուի ուսուցչութեան պաշտօնով իր հին դպրոցին մէջ։

*** Տեղւոյս կաթոլիկներն հրապարակային քննութեան սովորութիւնն յոռի սեպելով, վերջ տուին այս տարի, զոյն կատարելով առանձին։ Մեր ծխականներէն ոմանք ալ մտադիր են առանց հեռուելի, բան մը որ քիչ ուրախութիւն պիտի չպատճառէ վարձկան ուսուցիչներու, և ծոյլ աշակերտներու, որովհետեւ հրապարակային քննութեան երկիւղը քիչ պատճառ չէ թէ՛ վարժապետաց և թէ աշակերտաց կատար կամ ակամայ ժրաջանութեան։

*** Ամբողջ Ցունիս անանձրեւ անցաւ և Ցուլիսն սկսեց բաւական տաստիկ տապով մը։ Կարմրախտ ևն. մեղմացած ըլլալով, փորհարուածին սկսած է ծայր տալ խեղճ պզտիկներու մէջ։

ԼՐԱՒԲԵՐ

ԹԷՄԻՍ ԳԵՏԻՆ ՏՕՆԸ

Ամէն փոյթ ամրան ծլարձակելէ ետքը, Թէմս գետին ծածկաթիթեղը, կոփածոյ պիղծ անչէնական «բանայրէր» մը, որուն ամէնէն հանդիսական բանայրէն է՝ Հենլէյ Նաասբըրը, որ բերնի չրթան մը կը պես, ուղղակի Ատլանտեան Ովկիանոսին կը բանայ։ Ամէն տարի անհամար են անցեալին պատմութեան, այս հաւատքն ունին թէ Լոնտոն մայրաքաղաքին տեղն ամէնէն առաջ ընտրուած է այն խումբերէն որք ծովահէնութեան ձեռքէն փախչելով հոն հաստատուն գտան, և յետոյ ալ, թերեւս, նոյն ինքն ծովահէններէն, իրենց օգտին համար։ Երկրին այն ժամն որուն վրայ հիմա կ'կանգնի ընդարձակ քաղաքը, այդ ժամանակը խոշորներու և չրանցքներու լաբիւրինթոս մը միայն եղած է, չորս բոլորը կղզիներ ու կղզեակներ ցրցքնուած։ հոն պէտք էր ըլլար նաեւ հոռոմ չուրի լայն չրանցք մը, հասնելով դէպ այն տեղն ուր հին գետն հիմա կ'լայնայ և կ'կառնուի ծովին։ Ազդ երկիրը թէ՛ արշաւելու համար և թէ պաշտպանելու համար չատ յարմար էր, ու այդ անցած գացած ծովահէններն անգիտակցաբար չատ գեղեցիկ քաղաք մը չինած էին։ Միչտ մեծ պատասխանատուութիւն մը կը ծանրանայ երկրակիներուն և ծովահէններուն վրայ—եթէ երբեք գիտնան—մայրաքաղաքի մը յարմար տեղ մ'ընտրելու մասին։ Ինչ հոյակապ և հաճոյալի մայրաքաղաք մը կարելի էր կառուցանել հոն ուր հիմա Բարդսմուդը կ'կանգնի, իր դիմացն ունենալով Ուայտ կղզին, սիրուն պարտէզի մը և անառիկ բերդի մը պէս, մինչ նեղուցին խոշոր ալիքները կ'բեկրեն վաճառականութիւնն ու առուտուրը մինչեւ իր դրան առաջ։ Դարձեալ Բլիմըդհ քաղաքը, իր հոին գըտնուող գեղեցիկ հողերով, ինչպէս նաև Տէվընչայրն և Քօրնիշ բլուրները զուարճութեան համար կարելի է համարիլ ամէնէն յարմար վայրերը. իսկ Ցէլմըդհը, աւելի դէպ արեւմուտք, կատարեալը պէտք է անուանել։ Բայց դարձեալ, պէտք է չնորհակալ ըլլանք Լոնտոնի վաղեմի ճարտարապետներուն Թէմս գետը առած ըլլալնուն համար, քանի որ կրնային քաղաքը հիմնել անկրճի անապատներու մէջ, ինչպէս է Մատրիտ, կամ աւազի կոյտերու մէջ, ինչպէս է Պերլին, կամ վերջապէս, ճահիճներու մէջտեղ, խնամ տեղ մը, ինչպէս է Բեդրսպուրկ։ Թէպէտ Թէմս ալ չարհարի մեծագոյն գետերուն բաղդատելով զբոսական գետ մ'է, բայց էր գեղեցկութեան, օգտակարութեան, պէսպիսութեան և ծովային կարեւորութեան տեսակէտով առաջինն է, և քնաւ պէտք չունի խոնարհնցնելու իր վեհափառ գլուխը Գանգէսի կամ Նեղոսի, Օրինոքօի կամ Միսիսիպիի, Հուենոսի, Ռէնի կամ Դանուբի առջև։ Հետեւեալ տողերս ո՛չ մէկ գետի կ'պատճառին այնքան գեղեցկօրէն որքան Թէմսին, մինչ ան կ'սուրայ.

Թէզէօ լոյն, բայց խոր, թէզէօ գոյն
Բայց ոչ գոյնզոյն,
Զոլտոյը Բայց ոչ կոպտէն, և առանց ա-
ելոյդը յորդոյն։

Տեղ մը չկայ չրանցք մը, որ այնքան լաւ կերպով արժանաւոր այս տեսակ գովեստի մը, ու այն բանաստեղծն որ գրեց այդ տողերը, կ'աւելցնէ.

Ո՛վ Ռեդուոտ ֆէոթ, երանի ըլլ՛ կարենայի
Քեզ օրինակ ընել ինձ, ինչպէս որ նէյճըն ըլ-
բած է՛,

Այսպէս հիմա, բոլոր աւազը, և արեւուտ, հաճոյալի աչունը, որ պիտի յաղորդէ անոր, Լոնտոնաբնակները պիտի վայելեն իրենց գետը, իր բոլոր չնորհալիութեամբ ու հրապոյրներով, առողջարար զովութեամբն ու հաճոյս տեսլեամբ։ Պիտի գտնուին անանկներ որ հառաչելով դէպ ի ետ պիտի նային այն խաղաղ օրերուն վրայ, որ ատեն չոգենաւն անձնաւոր բան մ'էր գետին համար, և չոգեմակոյկները, խառն ի խուռն և հրաչալի երեւոյթով մը, թէպէտ և օգտակար, երբեք կանգ առած չէին անոր ափերուն վրայ։ Այդ հին բարի օրերուն, Օքսֆորտէն մինչև Հէվըրսմիթ այնքան մեծ բազմութիւն մը չէր ճամբորդեր, ու գետին արծաթէ ալիքներուն վրայէն նաւարկող էն մեծ նաւերն ուրիշ բան չէին, այլ այս ինչ կամ այն ինչ քաղաքին պատուաւոր էնսաֆիէթեան վաճառաւարձ նաւերն՝ ոսկեհուռ և ծիրանեգոյն բեհեզներով զարդարուն։ Կամ արքայական առագաստաւոր զբօսանաւը, չքեղապէս կահաւորուած, որ Ուինտսորէն կուգար, կամ Լոնտոնի Լորտ Քաղաքապետին արքունի նաւը, որ իր տարեկան պտոյտը կ'ընէր, դէպ ի վեր տանելով քաղաքային բարձր պաշտօնէութեան անդամները՝ իրենց պաշտօնական զուարճութեան։

Անտարակոյս, ատիճան մը բոլոր այս չոգենաւերուն գրգռիչ տուլումներն և մանաւորներու ահագին զբօսանաւերն ու տան մակոյկները վնաս հասցուցած են Թէմսի բանաստեղծներուն, արուեստագէտներուն, սիրահարներուն, ևն։ Բայց եթէ նկատի առնենք այն միւս բարիքները զոր կ'ընծայեն հայր Թէմսի ալիքները. և եթէ հաշուենք վաճառականական օգուտները զոր կ'ուենայ ան, ինչպէս նաև մարդոց այն անհամար թիւն որոց օրական ըմպելի կ'հայթայթէ, այն ատեն ի պատիւ իրեն պէտք է աւելցնել թէ իր վերին եզերքները չատ աւելի երջանկութիւն կ'բաչխեն, քան աշխարհի մէջ գըտնուող ևէ գետի մը քանևհինգ փարսախները։ «Մեծագոյն մասին մեծագոյն օգուտն» է այն յանկերգը զոր կ'երգեցուին վէտ ի վէտ Թէմսի ալիքներն իր խաղաղ ընթացքին մէջ։ Բայց դարձեալ Լոնտոնի գետն այն տեսակ սիրուն և զովացուցիչ գետ մ'է որուն վրայէն կրնան ասիկ անցնիլ՝ սիրահարն ալ, բանաստեղծն ալ, արուեստագէտն ալ։ Ես յետոյ, Թէմսի վրայէն ճամբորդելը տակաւին կարելի է համարել անհատաւարելի հրապոյր մը։ Ինչ քաղցր է թիալարել անոր մեղմ հոսանքին վրայէն, անցնելով գողտրիկ հրուանդաններէն և արձաթափայլ ծառուդիներէն, ու դիտել ծաղկոտ գետեզերքին վրայ զանգակաձիկներն և խոտաձիկները, ինչպէս նաև հասաւէտ Մայիսի ծաղիկներն և չուշանները, որք կ'օծոյրուին յարատտան ուռիներուն տակ։ Ձկայ կէտ մը, չկայ բլուր մը կամ պուրակներով չրջապատուած ժարգտլետին մը, ժարմանդ մը, որ Անգլիոյ պատմութեան մէկ վերյիշումը չթերէ մեզ, կամ չուշ ննջայ կապ մը՝ հռչակաւոր և սիրելի անուններու հետ։ Ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այսքան գեղեցիկ խորշեր, և այսքան սիրուն հիւղակներ ու տագաւարներ, որք լոյն են գրած վարդերու և յասմիկներու մէջտեղ,— փայլուն պատկերներ, իւրաքանչիւրը Վադդօի մը կամ Ռոսօի մը նիւթ հայթայթող—վերջապէս, ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այն ուրախ զուարթ խուժդուժները, որք իրենց ծօնական բնկերակցութեամբ ու հրապոյրներով, առողջարար զովութեամբն ու հաճոյս տեսլեամբ։ Պիտի գտնուին անանկներ որ հառաչելով դէպ ի ետ պիտի նային այն խաղաղ օրերուն վրայ, որ ատեն չոգենաւն անձնաւոր բան մ'էր գետին համար, և չոգեմակոյկները, խառն ի խուռն և հրաչալի երեւոյթով մը, թէպէտ և օգտակար, երբեք կանգ առած չէին անոր ափերուն վրայ։ Այդ հին բարի օրերուն, Օքսֆորտէն մինչև Հէվըրսմիթ այնքան մեծ բազմութիւն մը չէր ճամբորդեր, ու գետին արծաթէ ալիքներուն վրայէն նաւարկող էն մեծ նաւերն ուրիշ բան չէին, այլ այս ինչ կամ այն ինչ քաղաքին պատուաւոր էնսաֆիէթեան վաճառաւարձ նաւերն՝ ոսկեհուռ և ծիրանեգոյն բեհեզներով զարդարուն։ Կամ արքայական առագաստաւոր զբօսանաւը, չքեղապէս կահաւորուած, որ Ուինտսորէն կուգար, կամ Լոնտոնի Լորտ Քաղաքապետին արքունի նաւը, որ իր տարեկան պտոյտը կ'ընէր, դէպ ի վեր տանելով քաղաքային բարձր պաշտօնէութեան անդամները՝ իրենց պաշտօնական զուարճութեան։

Անտարակոյս, ատիճան մը բոլոր այս չոգենաւերուն գրգռիչ տուլումներն և մանաւորներու ահագին զբօսանաւերն ու տան մակոյկները վնաս հասցուցած են Թէմսի բանաստեղծներուն, արուեստագէտներուն, սիրահարներուն, ևն։ Բայց եթէ նկատի առնենք այն միւս բարիքները զոր կ'ընծայեն հայր Թէմսի ալիքները. և եթէ հաշուենք վաճառականական օգուտները զոր կ'ուենայ ան, ինչպէս նաև մարդոց այն անհամար թիւն որոց օրական ըմպելի կ'հայթայթէ, այն ատեն ի պատիւ իրեն պէտք է աւելցնել թէ իր վերին եզերքները չատ աւելի երջանկութիւն կ'բաչխեն, քան աշխարհի մէջ գըտնուող ևէ գետի մը քանևհինգ փարսախները։ «Մեծագոյն մասին մեծագոյն օգուտն» է այն յանկերգը զոր կ'երգեցուին վէտ ի վէտ Թէմսի ալիքներն իր խաղաղ ընթացքին մէջ։ Բայց դարձեալ Լոնտոնի գետն այն տեսակ սիրուն և զովացուցիչ գետ մ'է որուն վրայէն կրնան ասիկ անցնիլ՝ սիրահարն ալ, բանաստեղծն ալ, արուեստագէտն ալ։ Ես յետոյ, Թէմսի վրայէն ճամբորդելը տակաւին կարելի է համարել անհատաւարելի հրապոյր մը։ Ինչ քաղցր է թիալարել անոր մեղմ հոսանքին վրայէն, անցնելով գողտրիկ հրուանդաններէն և արձաթափայլ ծառուդիներէն, ու դիտել ծաղկոտ գետեզերքին վրայ զանգակաձիկներն և խոտաձիկները, ինչպէս նաև հասաւէտ Մայիսի ծաղիկներն և չուշանները, որք կ'օծոյրուին յարատտան ուռիներուն տակ։ Ձկայ կէտ մը, չկայ բլուր մը կամ պուրակներով չրջապատուած ժարգտլետին մը, ժարմանդ մը, որ Անգլիոյ պատմութեան մէկ վերյիշումը չթերէ մեզ, կամ չուշ ննջայ կապ մը՝ հռչակաւոր և սիրելի անուններու հետ։ Ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այսքան գեղեցիկ խորշեր, և այսքան սիրուն հիւղակներ ու տագաւարներ, որք լոյն են գրած վարդերու և յասմիկներու մէջտեղ,— փայլուն պատկերներ, իւրաքանչիւրը Վադդօի մը կամ Ռոսօի մը նիւթ հայթայթող—վերջապէս, ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այն ուրախ զուարթ խուժդուժները, որք իրենց ծօնական բնկերակցութեամբ ու հրապոյրներով, առողջարար զովութեամբն ու հաճոյս տեսլեամբ։ Պիտի գտնուին անանկներ որ հառաչելով դէպ ի ետ պիտի նային այն խաղաղ օրերուն վրայ, որ ատեն չոգենաւն անձնաւոր բան մ'էր գետին համար, և չոգեմակոյկները, խառն ի խուռն և հրաչալի երեւոյթով մը, թէպէտ և օգտակար, երբեք կանգ առած չէին անոր ափերուն վրայ։ Այդ հին բարի օրերուն, Օքսֆորտէն մինչև Հէվըրսմիթ այնքան մեծ բազմութիւն մը չէր ճամբորդեր, ու գետին արծաթէ ալիքներուն վրայէն նաւարկող էն մեծ նաւերն ուրիշ բան չէին, այլ այս ինչ կամ այն ինչ քաղաքին պատուաւոր էնսաֆիէթեան վաճառաւարձ նաւերն՝ ոսկեհուռ և ծիրանեգոյն բեհեզներով զարդարուն։ Կամ արքայական առագաստաւոր զբօսանաւը, չքեղապէս կահաւորուած, որ Ուինտսորէն կուգար, կամ Լոնտոնի Լորտ Քաղաքապետին արքունի նաւը, որ իր տարեկան պտոյտը կ'ընէր, դէպ ի վեր տանելով քաղաքային բարձր պաշտօնէութեան անդամները՝ իրենց պաշտօնական զուարճութեան։

Անտարակոյս, ատիճան մը բոլոր այս չոգենաւերուն գրգռիչ տուլումներն և մանաւորներու ահագին զբօսանաւերն ու տան մակոյկները վնաս հասցուցած են Թէմսի բանաստեղծներուն, արուեստագէտներուն, սիրահարներուն, ևն։ Բայց եթէ նկատի առնենք այն միւս բարիքները զոր կ'ընծայեն հայր Թէմսի ալիքները. և եթէ հաշուենք վաճառականական օգուտները զոր կ'ուենայ ան, ինչպէս նաև մարդոց այն անհամար թիւն որոց օրական ըմպելի կ'հայթայթէ, այն ատեն ի պատիւ իրեն պէտք է աւելցնել թէ իր վերին եզերքները չատ աւելի երջանկութիւն կ'բաչխեն, քան աշխարհի մէջ գըտնուող ևէ գետի մը քանևհինգ փարսախները։ «Մեծագոյն մասին մեծագոյն օգուտն» է այն յանկերգը զոր կ'երգեցուին վէտ ի վէտ Թէմսի ալիքներն իր խաղաղ ընթացքին մէջ։ Բայց դարձեալ Լոնտոնի գետն այն տեսակ սիրուն և զովացուցիչ գետ մ'է որուն վրայէն կրնան ասիկ անցնիլ՝ սիրահարն ալ, բանաստեղծն ալ, արուեստագէտն ալ։ Ես յետոյ, Թէմսի վրայէն ճամբորդելը տակաւին կարելի է համարել անհատաւարելի հրապոյր մը։ Ինչ քաղցր է թիալարել անոր մեղմ հոսանքին վրայէն, անցնելով գողտրիկ հրուանդաններէն և արձաթափայլ ծառուդիներէն, ու դիտել ծաղկոտ գետեզերքին վրայ զանգակաձիկներն և խոտաձիկները, ինչպէս նաև հասաւէտ Մայիսի ծաղիկներն և չուշանները, որք կ'օծոյրուին յարատտան ուռիներուն տակ։ Ձկայ կէտ մը, չկայ բլուր մը կամ պուրակներով չրջապատուած ժարգտլետին մը, ժարմանդ մը, որ Անգլիոյ պատմութեան մէկ վերյիշումը չթերէ մեզ, կամ չուշ ննջայ կապ մը՝ հռչակաւոր և սիրելի անուններու հետ։ Ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այսքան գեղեցիկ խորշեր, և այսքան սիրուն հիւղակներ ու տագաւարներ, որք լոյն են գրած վարդերու և յասմիկներու մէջտեղ,— փայլուն պատկերներ, իւրաքանչիւրը Վադդօի մը կամ Ռոսօի մը նիւթ հայթայթող—վերջապէս, ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել այն ուրախ զուարթ խուժդուժները, որք

ՇԵՐԼՕՔ ՀՕԼՄՍ ԵՒ ԻՐ ԳԻՒՏԵՐԸ (21)

ԳԼՈՒԽ Է.

ՄՈՒԹՔԻՆ ՄԵՋ ԼՈՑՍ ՄԸ

—Կ'ենթադրէի որ, չարունակեց Լէսթրէյտ, եթէ իմ նախատեսութիւններուս հակառակ, Տրէպպըր և իր քարտուղարն իրարմէ բաժնուած էին պահ մը, Սդենկէրսըն գիշերն անցուցած ըլլալու էր չրջակայ պանդոկի մը կամ տան մը մէջ, յաղորդ առտու կայարան գալու համար։

=Հաւանաբար ժամադրութիւն մը ըրած էին իրարմէ բաժնուելէ առաջ, դիտել տուաւ Շէրլօք Հօլմս։

—Ե՛ս ալ այդպէս կ'կարծէի։ Հետեւապէս, երէկ իրիկուն հետազօտութիւններ ըրի որք արդիւնք մը չունեցան։ Այս առտու կանուխ նորէն գործի սկսայ և ժամ 5ին հասայ Հօլլիհէյ պանդոկը, Լիդլ Ճօրճ փողոցին մէջ։ Երբ հարցուցի թէ Սդենկէրսըն անուն մէկը կա՞ր հոն, պատասխանեցին.

—Այո՛, Անչուշտ դուք այն մարդն էք որու կ'սպասէր երկու օրէ ի վեր։

=Հիմակ ո՞ւր է, հարցուցի։

—Վերն է։ Տակաւին պառկած է։ Ինչորհց որ ժամ 9էն առաջ սենեակը չմտնենք։

=Հիմակ անմիջապէս տեսնել կ'ուզեմ զինքը, պատասխանեցի։

Յորհեցայ որ իմ յանկարծական եւրեւումս սկսայ բացագանչութիւն մը խլէր Թերեւս իր բերնէն։ Դռնապանն անոր սենեակը տարաւ զիս, երկրորդ յարկը։ Նեղ անցքի մը մէջ կենալով, մարդն ինձի ցոյց տուաւ դուռն և վար պիտի իջնէր երբ աչքիս առջև պարզուեցաւ սոսկալի տեսարան մը որ յուզեց զիս, քանամեայ փորձառութեանս հակառակ։ Դրան տակէն կ'հոսէր արիւնի բարակ գիծ մը և դիմացի մէկնորմին առջև ճահիճ մը կազմած էր։ Ձիչ մ'արձակեցի որու վրայ դռնապանն ետ դարձաւ։ Ան ալ գէշութիւն ղգաց արիւնը տեսնելով։ Սենեկին դուռը ներսէն գոցուած էր բանալիով։ Դռնապանին հետ միացանք և ուսի հարուածներով դուռը տեղէն հանեցինք և ներս մտանք։ Բայց պատուհանին մօտ, չապիկով մարդու մը մարմինը փռուած էր երեսի վրայ։ Բաւական ժամանակէ ի վեր մեռած ըլլալու էր, վասն զի փայտ կտրած և պաղած էր արդէն։ Դռնապանը կռնակի վրայ դարձնելով ճանչցաւ այն մարդն որ

անեակ մը վարձած էր Ճօզէֆ Սդենկէրսըն անունով։ Մանն առաջ եկած էր ձախ կողին արուած դաշոյնի բռունն հարուածէ մը որ մինչև սիրտն հասած ըլլալու էր։ Ահաւսկի գործին ամէնէն տարօրինակ կողմը։ Ինչ կը կարծէք որ գտնուած ըլլայ դիակին վերև։

Սարսուռ մը զգացի, և Շերլօք Հօլմսին պատասխան տալէն առաջ, սոսկալի բանի մը նախզգացումն ունեցայ։—Ռաթէ քառը՝ արիւնով գըրուած, ըսաւ Շերլօք Հօլմս։

=Ձիչս, պատասխանեց Լէսթրէյտ։

Պահ մը իրարու երեսնայեցանքլուին։ Այս ոճրագործն այնքան անսասկալի եղանակով մը կ'գործէր որ հետզհետէ աւելի հետաքրքրական երեւոյթ մը կ'առնէր ոճիրը։ Չիշերս զոր կրցած չէին յուզել Աֆղանստանի պատերազմին տեսարանները, հիմակ այդ գաղտնիքին առջեւ կ'ընդվզէին։—Մարդասպանը տեսիր են, չարունակեց Լէսթրէյտ։ կաթնավաճառ մը,որ պռնդոկն սխոռներէն բաժնող փողոցէն կ'անցնէր, դիտեր է սանդուղ մը որ երկրորդ յարկի մէկ պատուհանին կրթնած էր, և այդ պատուհանն ալ բաց էր։ Սանդուղը սովորաբար հոն կ'գտնուէր և այս պատուհանէն ոմանք ալ մտադիր են առանց հեռուելի, բան մը որ քիչ ուրախութիւն պիտի չպատճառէ վարձկան ուսուցիչներու, և ծոյլ աշակերտներու, որովհետեւ հրապարակային քննութեան երկիւղը քիչ պատճառ չէ թէ՛ վարժապետաց և թէ աշակերտաց կատար կամ ակամայ ժրաջանութեան։

*** Ամբողջ Ցունիս անանձրեւ անցաւ և Ցուլիսն սկսեց բաւական տաստիկ տապով մը։ Կարմրախտ ևն. մեղմացած ըլլալով, փորհարուածին սկսած է ծայր տալ խեղճ պզտիկներու մէջ։

ԼՐԱՒԲԵՐ

ԹԷՄԻՍ ԳԵՏԻՆ ՏՕՆԸ

Ամէն փոյթ ամրան ծլարձակելէ ետքը, Թէմս գետին ծածկաթիթեղը, կոփածոյ պիղծ անչէնական «բանայրէր» մը, որուն ամէնէն հանդիսական բանայրէն է՝ Հենլէյ Նաասբըրը, որ բերնի չրթան մը կը պես, ուղղակի Ատլանտեան Ովկիանոսին կը բանայ։ Ամէն տարի անհամար են անցեալին պատմութեան, այս հաւատքն ունին թէ Լոնտոն մայրաքաղաքին տեղն ամէնէն առաջ ընտրուած է այն խումբերէն որք ծովահէնութեան ձեռքէն փախչելով հոն հաստատուն գտան, և յետոյ ալ, թերեւս, նոյն ինքն ծովահէններէն, իրենց օգտին համար։ Երկրին այն ժամն որուն վրայ հիմա կ'կանգնի ընդարձակ քաղաքը, այդ ժամանակը խոշորներու և չրանցքներու լաբիւրինթոս մը միայն եղած է, չորս բոլորը կղզիներ ու կղզեակներ ցրցքնուած։ հոն պէտք էր ըլլար նաեւ հոռոմ չուրի լայն չրանցք մը, հասնելով դէպ այն տեղն ուր հին գետն հիմա կ'լայնայ և կ'կառնուի ծովին։ Ազդ երկիրը թէ՛ արշաւելու համար և թէ պաշտպանելու համար չատ յարմար էր, ու այդ անցած գացած ծովահէններն անգիտակցաբար չատ գեղեցիկ քաղաք մը չինած էին։ Միչտ մեծ պատասխանատուութիւն մը կը ծանրանայ երկրակիներուն և ծովահէններուն վրայ—եթէ երբեք գիտնան—մայրաքաղաքի մը յարմար տեղ մ'ընտրելու մասին։ Ինչ հոյակապ և հաճոյալի մայրաքաղաք մը կարելի էր կառուցանել հոն ուր հիմա Բարդսմուդը կ'կանգնի, իր դիմացն ունենալով Ուայտ կղզին, սիրուն պարտէզի մը և անառիկ բերդի մը պէս, մինչ նեղուցին խոշոր ալիքները կ'բեկրեն վաճառականութիւնն ու առուտուրը մինչեւ իր դրան առաջ։ Դարձեալ Բլիմըդհ քաղաքը, իր հոին գըտնուող գեղեցիկ հողերով, ինչպէս նաև Տէվընչայրն և Քօրնիշ բլուրները զուարճութեան համար կարելի է համարիլ ամէնէն յարմար վայրերը. իսկ Ցէլմըդհը, աւելի դէպ արեւմուտք, կատարեալը պէտք է անուանել։ Բայց դարձեալ, պէտք է չնորհակալ ըլլանք Լոնտոնի վաղեմի ճարտարապետներուն Թէմս գետը առած ըլլալնուն համար, քանի որ կրնային քաղաքը հիմնել անկրճի անապատներու մէջ, ինչպէս է Մատրիտ, կամ աւազի կոյտերու մէջ, ինչպէս է Պերլին, կամ վերջապէս, ճահիճներու մէջտեղ, խնամ տեղ մը, ինչպէս է Բեդրսպուրկ։ Թէպէտ Թէմս ալ չարհարի մեծագոյն գետերուն բաղդատելով զբոսական գետ մ'է, բայց էր գեղեցկութեան, օգտակարութեան, պէսպիսութեան և ծովային կարեւորութեան տեսակէտով առաջինն է, և քնաւ պէտք չունի խոնարհնցնելու իր վեհափառ գլուխը Գանգէսի կամ Նեղոսի, Օրինոքօի կամ Միսիսիպիի, Հուենոսի, Ռէնի կամ Դանուբի առջև։ Հետեւեալ

=Ո՛չ։ Սդենկէրսընի գրպանէն գտանք Տրէպպըրի քսակը, բայց իր տար

ԺԱՂՈՎՈՒՐԴ

(ԺԱՄԱԿԱԳԻՐ)

և մեղք գործած ազգակիցներ չէր։ Ուրեմն ինչո՞ւ էր նա ամաչում իր ազգային զգացմունքներից, ինչո՞ւ էր նա ուզում ծածկել իր ազգությունը։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր ազգություն, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր հայրենիք, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր լեզու, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր կրոն, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր աստված, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր ապագա, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր անցյալ, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր ներկա, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր ինքնություն, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։ Ինչո՞ւ էր նա ուզում ստեղծել իր համար մի նոր ես, որ ոչ ոքի հետ կապ չունի։

Ահա այս հարցերին պատասխանելու համար է, որ ես գրում եմ այս գրքույկը։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն ազգային է, այլև ազգային է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն հայ է, այլև հայ է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն հայրենասեր է, այլև հայրենասեր է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն հավատացյալ է, այլև հավատացյալ է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն բարոյական է, այլև բարոյական է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն ազնիվ է, այլև ազնիվ է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն ճշմարիտ է, այլև ճշմարիտ է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն արդար է, այլև արդար է ամենից շատ։ Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն սուրբ է, այլև սուրբ է ամենից շատ։

Ես ուզում եմ ցույց տալ, որ Ժաղովուրդը ոչ միայն հայ է, այլև հայ է ամենից շատ, որովհետև նա հայ է ամենից շատ, նա հայ է ամենից շատ, նա հայ է ամենից շատ,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆ ՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՏՈՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ

ՀԱՅՐ Բ.— ԹԻՒ 1915 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 17, ՇԱԲԱԹ

ԱՄԵՆ Օ. ՄԸ ՕՐԱԹԵՐԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՎԱՆՈՑ

Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Ի ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ